

World Population Day जागतिक लोकसंख्या दिन

अलीकडेच उत्तर प्रदेशने (उत्तर प्रदेश) जागतिक लोकसंख्या दिनाच्या (11 जुलै) निमित्ताने 2021-30 या आपल्या नवीन लोकसंख्या धोरणाचे अनावरण केले.

मुख्य मुद्दे

■ संदर्भ:

- १९८९ मध्ये संयुक्त राष्ट्रांच्या विकास कार्यक्रमाने (यूएनडीपी) अशी शिफारस केली की, ११ जुलै दिवस आंतरराष्ट्रीय समुदायाने जागतिक लोकसंख्या दिन म्हणून पाळला जावा, हा दिवस लोकसंख्येच्या प्रश्नांच्या निकडीवर आणि महत्त्वावर लक्ष केंद्रित करण्याचा आहे.
- ११ जुलै १९८७ रोजी जगातील लोकसंख्या ५ अब्जांवर पोहोचली तेव्हा "पाच अब्ज लोकसंख्या दिवस"ने निर्माण केलेल्या सार्वजनिक हित आणि जागरूकतेने यूएनडीपी प्रेरित झाले.
- या संबंधीचा ठराव संमत करण्यात आला आणि ११ जुलै १९९० रोजी हा दिवस प्रथम चिन्हांकित करण्यात आला.
- संयुक्त राष्ट्रांच्या लोकसंख्या निधीची (यूएनएफपीए) निर्मिती १९६९ मध्ये करण्यात आली, त्याच वर्षी संयुक्त राष्ट्रांच्या आमसभेने जाहीर केले की, "पालकांना त्यांच्या मुलांची संख्या आणि अंतर मुक्तपणे आणि जबाबदारीने ठरविण्याचा अनन्य अधिकार आहे.
- थीम २०२१: हक्क आणि निवडी हे उत्तर आहे: प्रजनन दर बदलण्याचा उपाय सर्व लोकांच्या प्रजनन आरोग्य आणि हक्कांना प्राधान्य देणे आहे.

■ यू.पी.चे नवीन लोकसंख्या धोरण:

- या धोरणात पाच प्रमुख लक्ष्ये प्रस्तावित करण्यात आली आहेत:
 1. लोकसंख्या नियंत्रण;
 2. उपचारयोग्य माता मृत्यू आणि आजार संपवणे;
 3. उपचारयोग्य बालमृत्यू संपवणे आणि त्यांच्या पोषण स्थितीमध्ये सुनिश्चित करणे;
 4. तरुणांमधील लैंगिक आणि प्रजनन आरोग्याशी संबंधित माहिती आणि सुविधा सुधारणे; आणि

5. वडिलांची काळजी.

- उत्तर प्रदेश सरकारच्या कायदा आयोगाने लोकसंख्या नियंत्रण विधेयकही तयार केले असून, त्यांतर्गत दोन मुलांचा आदर्श अंमलात आणला जाईल आणि त्याला चालना दिली जाईल.
- मसुद्यानुसार, निवडणुका वगळणे आणि सक्ती सारख्या उपायांनी धोरणाचे उल्लंघन करणे दंडित केले जाते आणि नोकऱ्यांमध्ये पदोन्नती, अनुदान इत्यादी उपायांनी बक्षीस दिले जाते.

Future planning | The Uttar Pradesh Population Policy 2021-2030 was launched to reduce maternal and infant deaths in a time-bound manner. The policy aims to:



Baby steps: Yogi Adityanath encouraging a newly married couple to opt for family planning in Lucknow on Sunday. ▪

- Decrease the **total fertility rate** (number of children per woman) from 2.7 to **2.1 by 2026** and **1.7 by 2030**
- Increase **modern contraceptive prevalence rate** from 31.7% to **45% by 2026** and **52% by 2030**
- Increase **male methods of contraception use** from 10.8% to **15.1% by 2026**
- Decrease **maternal mortality rate** (per 1,00,000 live births) from 197 to **150 by 2026** and **98 by 2030**
- Decrease **infant mortality rate** (per 1,000 live births) from 43 to **32 by 2026** and **22 by 2030**
- Decrease **under 5 mortality rate** (per 1,000 live births) from 47 to **35 by 2016** and **25 by 2030**

Awareness and extensive programmes would be held among those communities, cadres and geographical areas that have a higher fertility rate
U.P. POPULATION POLICY

We should not forget that the increase in population contributes to poverty in society. Hence, until all sections are made comprehensively aware, there will be a delay in fulfilling various goals
YOGI ADITYANATH, UTTAR PRADESH CM

लोकसंख्येचा कल आणि मुद्दे

- जागतिक लोकसंख्या:
 - जगातील लोकसंख्या सुमारे ७.७ अब्ज आहे आणि २०३० मध्ये ती सुमारे ८.५ अब्ज, २०५० मध्ये ९.७ अब्ज आणि २१०० मध्ये १०.९ अब्ज होण्याची शक्यता आहे.
- वाढीचे कारण:
 - प्रजनन युगात टिकून असलेल्या लोकांची संख्या वाढल्यामुळे ही नाट्यमय वाढ मोठ्या प्रमाणात झाली आहे आणि त्यासोबत प्रजनन दर, वाढते शहरीकरण आणि स्थलांतराला गती देण्यात मोठे बदल झाले आहेत.

- या ट्रेड्सचा येणाऱ्या पिढ्यांवर दूरगामी परिणाम होईल.
- **प्रभावित क्षेत्रे:**
 - त्यांचा आर्थिक विकास, रोजगार, उत्पन्न वितरण, दारिद्र्य आणि सामाजिक संरक्षणावर परिणाम होतो.
 - आरोग्य सेवा, शिक्षण, गृहनिर्माण, स्वच्छता, पाणी, अन्न आणि ऊर्जा या सर्व ांपर्यंत सार्वत्रिक प्रवेश सुनिश्चित करण्याच्या प्रयत्नांवरही त्यांचा परिणाम होतो.
- **भारतातील लोकसंख्येशी संबंधित मुद्दे:**
- **मोठा आकार:**
 - भारतात जगातील केवळ 2% भूभाग आणि जागतिक लोकसंख्येच्या 16% आहेत.
 - भारत लवकरच चीनच्या लोकसंख्येला (सर्वात जास्त लोकसंख्या असलेला देश) मागे टाकेल, अशी माहिती मिळाली आहे.
- **वेगवान वाढ:**
 - जन्म आणि मृत्यूच्या दरात ताळमेळ न झाल्यामुळे गेल्या काही दशकांमध्ये लोकसंख्येची वाढ वेगाने झाली.
 - मात्र, भारताचा एकूण प्रजनन दर (टीएफआर) कमी होत आहे. ताज्या सरकारी आकडेवारीनुसार, आता ते प्रति महिला 2.2 आहे, जे 2.1 च्या बदली दराच्या जवळ आहे.
 - टीएफआर Total Fertility Rate तिच्या १५-४९ वर्षांच्या प्रजनन कालावधीत स्त्रीच्या जन्माची सरासरी संख्या दर्शवते.
- **शिक्षण आणि लोकसंख्या वाढ:**
 - दारिद्र्य आणि निरक्षरता लोकसंख्येच्या विस्फोटात खूप योगदान देतात.
 - अलीकडील आकडेवारीवरून असे दिसून आले आहे की देशातील एकूण साक्षरतेचे प्रमाण सुमारे ७७.७% आहे.
 - अखिल भारतीय स्तरावर पुरुष साक्षरतेचे प्रमाण, महिलांमध्ये 70.3% च्या तुलनेत 84.7% जास्त आहे.

- **ग्रामीण** भागातील मुलांना मालमत्ता मानले जाते, जे वृद्धापकाळाने पालकांची काळजी घेतील, तसेच जास्त मुले म्हणजे अधिक कमाई.
- स्त्री शिक्षणाच्या पातळीचा प्रजननक्षमतेवर थेट परिणाम होतो, कारण साक्षर असलेल्या स्त्रियांपेक्षा अशिक्षित स्त्रियांचे प्रजनन दर जास्त असल्याचे दिसून येते.
- शिक्षणाच्या अभावामुळे स्त्रियांना गर्भनिरोधकांच्या वापराबद्दल, वारंवार बाळंतपणाच्या परिणामांबद्दल पूर्ण ज्ञान मिळू शकत नाही.

■ बेकारी:

- भारतातील उच्च तरुण-बेरोजगारी लोकसंख्याशास्त्रीय लाभांशाला भारतासाठी लोकसंख्याशास्त्रीय आपत्तीमध्ये बदलत आहे.
- या युवा क्षमतेला अनेकदा 'डेमोग्राफिक डिव्हिडंड' म्हणून संबोधले जाते याचा अर्थ असा आहे की जर देशात उपलब्ध असलेले तरुण दर्जेदार शिक्षण आणि कौशल्य प्रशिक्षणाने सुसज्ज असतील, तर त्यांना योग्य रोजगार तर मिळेलच पण देशाच्या आर्थिक विकासात प्रभावीपणे योगदान देखील देऊ शकेल.

उपायात्मक मार्ग:

- लोकसंख्येत स्थिर वाढ सुनिश्चित करण्यासाठी कुटुंब नियोजन हे एक प्रभावी साधन आहे. युनियन, स्टेट अँड लोकल, नागरिक, नागरी समाज तसेच व्यवसाय या सर्व स्तरांवरील सरकारने जागरूकता वाढविण्यासाठी आणि महिलांच्या लैंगिक आणि प्रजनन हक्कांचा पुरस्कार करण्यासाठी आणि गर्भनिरोधकाच्या वापरास प्रोत्साहित करण्यासाठी जबाबदारी घेतली पाहिजे.
- समाज आणि देशाच्या जास्तीत जास्त आर्थिक फायद्यासाठी लोकसंख्या वाढीचा उपयोग कसा करावा यावर सुसंशोधन केलेले नियोजन आणि अंमलबजावणी ची गरज आहे.
- निरोगी ग्रहावर सर्वांचे चांगले भविष्य होण्यासाठी दारिद्र्य, स्त्री-पुरुष समानता, आर्थिक विकास या विषयांशी संबंधित शाश्वत विकास उद्दिष्टांची (एसडीजी) प्राप्ती अत्यंत महत्त्वाची आहे.